

Nieuwsbrief NZG

5(3)

Nederlandse Zeevogelgroep
Dutch Seabird Group

ISSN: 1566-6778

Texel, oktober 2004

redactie Nieuwsbrief NZG: Mardik F. Leopold
p/a ALTERRA-Texel, Postbus 167, 1790 AD Den Burg, Texel
e-mail mardik.leopold@wur.nl

Guido O. Keijl, Brederodestraat 16A
1901 HW Bakkum, e-mail guido@hetnet.nl

secretariaat NZG: De Houtmanstraat 46
1792 BC Oudeschild, Texel, e-mail ned.zeevogelgroep@planet.nl

'Invasie' van kuifaalscholvers bij Neeltje Jans

Vorige winter zijn opvallende aantallen kuifaalscholvers opgedoken bij de kunstmatige rotskust van Neeltje Jans, in de Oosterscheldekering. Er zijn verschillende jonge (eerste-winter) vogels gezien. Twee hiervan waren gekleuringd en afkomstig van Isle of May, Firth of Forth, Schotland. Het eerste gekleuringde exemplaar werd op 16 maart 2004 gezien; het tweede op 29 maart. Beide vogels konden ook worden gefotografeerd (zie ook rubriek Geringde zeevogels). De twee geringde exemplaren waren nog in hun eerste winter en vallen daarmee binnen het bekende patroon. Geringde kuikens van Isle of May die van het Europese continent worden teruggemeld waren vrijwel allemaal nog in hun eerste winter (en zijn nadien geen van

Foto 1 (Pim Wolf). Eerste-winter kuifaalscholver met witte kleuring om linker tarsus (code wit-UCS), Neeltje Jans, 29 maart 2004. Deze vogel is op 11 juni 2003 als nestjonge geringd op Isle of May door Mike Harris. Merk op dat de vogel 14 staartpennen heeft en niet 12 zoals de (gewone) aalscholver (Camphuysen 1998).

alle ooit weergezien). Er was tot nu toe één uitzondering: vogel 'wit-DFP' werd als nestjong geringd in het broedseizoen van 2000 en pas in zijn tweede winter (29 januari 2002) levend gezien (en gefotografeerd) bij Oudeschild, Texel, door Eric Menkveld (zie Harris 2002 voor een overzicht van de eerdere gevallen). Neeltje Jans trok de afgelopen winter ook een aantal prachtig uitgekleurde adulte exemplaren. Zo kon op 1 maart 2003 bijgaande foto van twee exemplaren samen bij het voormalige werkeiland gemaakt worden. Gewone aalscholvers broeden al sinds 1999 met 1-2 paar op de stortstenen oeververdediging aan de binnenzijde van de Ooster scheldekering. De buitenkant is nog vrij...

Foto 2 (Pim Wolf). Twee adulte kuifaalscholvers, Neeltje Jans, 1 maart 2004.

Referenties

Camphuysen C.J., 1998. De herkenning van aalscholver *Phalacrocorax carbo* en kuifaalscholver *Stictocorbo aristotelis* in de hand. Sula 12: 73-80.
Harris M. 2002. Gekleurde kuifaalscholvers in Nederland en omstreken. Nieuwsbrief NZG 4(1): 1-3.

Noot van de redactie: let (nog beter) op gekleurde kuifaalscholvers: nu mét positie-loggers

Op Isle of May zitten ze niet stil. De onderzoekers daar hebben nu ook enkele tientallen kuifaalscholvers uitgerust met positie-loggers, die als een 'knobbeltje' zijn vastgemaakt aan de buitenkant van de in Nederland inmiddels bekende kleurringen. De loggers meten twee zaken: de hoeveelheid licht en of de logger zich in zout water bevindt (of de vogel dus zwemt of zich aan land bevindt). Het tijdstip van de hoogste lichtintensiteit op de dag vertelt de onderzoekers hoe laat de zon zijn hoogste punt bereikte en dus wat de ooster- (of wester-) lengte van de positie op dat moment was. De bijbehorende noorderbreedte kan worden berekend uit de geregistreerde daglengte. De eerste gegevens hebben al laten zien dat volwassen vogels zich in de winter langs de hele Schotse oostkust verspreiden (conform de reeds langer bekende gewone ringgegevens). Jonge vogels verspreiden zich ruimer, zeker tot in Nederland, en juist van deze groep zijn er nu enkele tientallen uitgerust met een 'positie-ring'. Als je er een vindt (dood of levend!), neem dan contact op met de NZG en met de onderzoeker op Isle of May: Francis Daunt, CEH Banchory, Hill of Brathens, Banchory. AB31 4BW, Schotland. E-mail: frada@ceh.ac.uk.

Twee vondsten van grote aalscholver *Phalacrocorax (carbo) carbo*

Op 31 oktober 2003 vond ik in de haven van Oudeschild, Texel, een klaarblijkelijk verdronken aalscholver (netschade aan snavel). Ik heb de vogel meegenomen om te skeletteren (zie: <http://www.seabirds-skull-gallery.info/>). De vogel, een onvolwassen mannetje, bleek uitzonderlijk groot met een vleugel van 362 mm, een tarsus van 75,3 (L) en 75,6 (R), een tarsus+teen van 94, een snavel (culmen) van 77,3 met een gonys van 16,0 en een staart van 169 mm lang. Met name de snavel was bijzonder groot, volgens de handboeken ruim te groot voor *sinensis*. Het zou dus om een *carbo* moeten gaan. Ter vergelijking

heb ik de schedel op de foto gezet, samen met een echte *sinensis*-schedel uit mijn collectie. Op zoek naar een duidelijke *sinensis* vond ik nog een tweede uitzonderlijk grote aalscholverschedel in mijn verzameling. Deze heeft een culmen van 77,3 mm, exact even groot als die van de Oudeschildvogel, terwijl de snavel zelfs nog wat zwaarder (hoger) was (zie foto). Deze tweede mogelijke *carbo* is gevonden bij Kornwerderzand, langs het IJsselmeer, als eerstejaars man. Mogelijk zijn *carbo*'s algemener dan we denken, zelfs op het IJsselmeer, toch een typische *sinensis*-locatie! Beide vondsten zijn gemeld aan het CDNA. De 'reus van Oudeschild' had overigens opvallend kleine visjes gegeten: in de maag werden resten aangetroffen van twee driedoornige stekelbaarsjes (M. Leopold).

Foto Schedels van een 'echte' *sinensis*-aalscholver (boven) en van de mogelijke *carbo*'s van Oudeschild (midden) en Kornwerderzand (onder). Foto's van de auteur.

Edward Soldaat, Margrietstraat 5, 9491 BE Zeijen
E-mail: edward@soldaat.com

Adulte albino noordse stormvogel van de Westmaneilanden (IJsland)

Naar aanleiding van de opmerking: 'Het mooiste is natuurlijk een (volledige) albino, maar de kans lijkt klein want deze zijn zo zeldzaam omdat ze niet oud worden' in een stukje over zeevogels met kleurafwijkingen in de vorige Nieuwsbrief (Leopold & Keijl 2003: Nieuwsbrief NZG 5(2): 2-3), bericht Jens-Kjeld Jensen vanaf de Faeroer Eilanden ons het volgende:

In juni 2003 ving ik op zee, ten zuidwesten van de Westmaneilanden (IJsland) een volledig albino noordse stormvogel (zie foto 1). De vogel, een 'niet-juveniel' mannetje, had roze ogen (en grotendeels roze snavel en poten) en een geheel wit verenkleed. Omdat het zo'n bijzonder exemplaar was heb ik de vogel opgezet. Hij is nu in bezit van Ólavur Sivertsen, die ook de foto nam. De vogel werd, zoals bij ons gebruikelijk, gevangen voor de consumptie. Ik vang al 35 jaar lang vogels op zee en heb slechts eenmaal eerder een volledige albino noordse stormvogel gevangen, een net uitgevlogen jong. De vogel op de foto was een volwassen exemplaar en was dus het levende bewijs dat albino's wel degelijk langere tijd in het wild kunnen overleven. In mijn collectie heb ik ook nog de volgende eigenaardigheden: een leucistische papegaaiduiker (Nólsoy, Faeroer, juli 1995; foto 3) en, vermoedelijk het meest bizar, een melanistische zeekoet van de Faeroer, van juli 1972; Foto 4).

Foto 1 Albino noordse stormvogel

Foto 2 (links) Leucistische papegaaiduiker, Nólsoy, Faeroer, juli 1995.

Foto 3 (rechts) Melanistische zeekoet, Faeroer, juli 1972

(Foto's van de auteur)

Jens-Kjeld Jensen, FO-270 Nólsoy, Faeroer Eilanden, tel. +298 327064; Fax: +298 327054; e-mail: jkjensen@post.olivant.fo (<http://heima.olivant.fo/~jkjensen/>)

Noot van de redactie: Volgens Hein van Grouw van Naturalis is de noordse stormvogel toch een zogenaamde 'bruin'-variant. Bij deze kleurafwijking is het eumelanine in de veren geoxideerd en wordt de vogel lichter. Door invloed van zon en zout bleekt hij verder op naar wit. Of dit werkelijk het geval is kan alleen worden vastgesteld door de veren op te tillen en naar het (bruine of grijze) dons te kijken.

Andere gevallen van 'albinisme' bij zeevogels

Edward Soldaat trof tijdens een bezoek aan het Royal Scottish Museum in Edinburgh een aantal witte zeevogels aan die hij, met dank voor de welwillende medewerking van de collectiebeheerder Bob McGowan, voor de Nieuwsbrief fotografeerde. Het zijn allemaal oudjes, die begin vorige eeuw verzameld zijn. De kuifaalscholver (registernummer NMSZ 1924.134) is afkomstig van Barra, Buitenste Hebriden (16 september 1924). De zeekoet komt van de Flannan Eilanden (ten westen van de Buitenste Hebriden, mei 1908; registernummer NMSZ 1908.102). De papegaaiduiker is door een bewoner van Fair Isle aldaar verzameld op 10 juni 1907 en wordt nu bewaard onder nummer NMSZ 1907.150.14. Kees Camphuysen wist nog

te melden dat er in een Museum op IJsland een prachtig wit vaal stormvogeltje te zien is en zo zullen er vele Natuurlijke Historie Musea zijn die dergelijke 'freaks' in hun collectie hebben (we houden ons aanbevolen voor foto's!). Zoals het geval van de IJslandse noordse stormvogel laat zien kan men ook tegenwoordig op zee nog geheel witte zeevogels tegenkomen en het loont de moeite om te blijven kijken, buiten en in het museum. Ter aansporing: op de Dutch Birding site staat op de 'Picture gallery' een interessante foto van een zilver(?)- of kleine mantel(?)meeuw van Robert Ketelaar, die in augustus bij Rottumeroog werd gefotografeerd.

Nieuw record lange-afstandtrek: noordse stern in Nieuw-Zeeland

Op 1 december 2003 werd op Stewart Island, een eiland aan de zuidkant van Nieuw-Zeeland, een noordse stern gevonden(*). Het dier is op 27 juni 2003 als kuiken geringd in Haelsingland, Zweden. De afstand tussen de ringlocatie en vindplaats bedraagt 17.510 km, maar vermoedelijk vloog het dier via de Afrikaanse westkust naar Zuid-Afrika en zette daarna koers richting Nieuw Zeeland: een route van tenminste 25.000 kilometer! De meeste noordse sterns verlaten Zweden begin augustus, wat bij een route rond Afrika zou betekenen dat deze jonge vogel circa 120 dagen lang gevlogen moet hebben en gemiddeld ruim 200 km per dag heeft afgelegd!

Foto Noordse stern gevonden op Stewart Island, Nieuw-Zeeland, door Gary Morgan. Deze opmerkelijke vondst werd eerder vermeld in Southern Bird 2004, nr 18, het kwartaaltijdschrift van de ornithologische vereniging in Nieuw-Zeeland.

In 1955 vloog een noordse stern afkomstig uit een gebied rond de Witte Zee in Rusland naar Fremantle in Zuid-Afrika. Aangenomen wordt dat deze noordse stern tijdens zijn tocht naar Zuid-Afrika de Atlantische kust heeft gevolgd: een afstand van 22.500 km. In 1997 werd dit wereldrecord lange-afstandtrek overgenomen door een juveniele visdief. Deze in Finland als kuiken geringde visdief werd in goede conditie in Zuidoost-Australië aangetroffen. Vermoedelijk vloog ook deze stern via Zuid-Afrika (Minton & Phillips 1997).

Of de nu in Nieuw-Zeeland gevonden noordse stern of de visdief uit Australië het wereldrecord lange-afstandtrek op hun naam hebben staan is afhankelijk van de gevolgde vliegroute. Het lijkt niet waarschijnlijk dat de sterns dwars over Antarctica gevlogen zijn. Een route om Antarctica heen, waarbij gebruikt is gemaakt van de heersende (westen)windrichting in de 'roaring fourties', is aannemelijker. Dit zou betekenen dat de in Nieuw-Zeeland gevonden noordse stern het bestaande wereldrecord heeft verbeterd.

Referentie

Minton C. & Phillipps H., 1997. Nieuwe wereldrecordhouder lange-afstands trek: visdief *Sterna hirundo*. Sula 11: 32-34.

**Suzan van Lieshout & Luc Meuwissen, Groesbeeksedwarsweg 280, 6521 DV Nijmegen
Luc.Meuw@tiscali.nl**

'Grijze' noordse pijlstormvogel

De oudste - bekende - nog levende vogel in Groot-Brittannië is een noordse pijlstormvogel. Deze is als broedvogel geringd in mei 1957. Omdat noordse pijlen pas met broeden beginnen als ze ten minste vijf jaar oud zijn is dit oudje, dit jaar opnieuw broedvogel op Bardsey Island, North Wales, dus ten minste 51 jaar oud. Bron: Birding World 17: 264.

Spectaculair: grauwe pijlstormvogels met satellietzenders

Zendertjes die via de satelliet laten weten hoe vogels over de wereld gaan worden steeds kleiner. Ze worden inmiddels met succes toegepast op grauwe pijlstormvogels (circa 800 gram zwaar): zie http://www.seaturtle.org/tracking/?project_id=46 Op de vervolg-link Trans-Pacific migration of the sooty shearwater is te zien hoe twaalf verschillende vogels werden voorzien van zo'n zender in Monterey Bay, Californië, en vandaar duizenden kilometers naar het zuidwesten vlogen (en vliegen!), de Stille Oceaan op, over een relatief smalle trekbaan. Aanvankelijk gingen ze allemaal richting Nieuw-Zeeland, maar een van de vogels is linksaf geslagen, richting Vuurland.

Grote sterns laten zich overhalen om te gaan broeden in Zeebrugge en op Texel

Na een havenuitbreiding in Zeebrugge, België, koloniseerden grote sterns in 1989 een deel van het bijbehorende nieuwe industrieterrein. De jaren daarop kwam de broedplek onder druk te staan door recreatie. Om de grote sterns te behouden werden extra zand en schelpen gestort en is er zelfs een speciaal schiereiland van 3,5 hectare voor ze aangelegd. Ondanks al deze inspanningen bleven de grote sterns liefst op hun oude plek op het industrieterrein. In het voorjaar van 2004 werd het oppervlak van het schiereiland verdubbeld tot zeven hectare. Het mocht wat kosten, maar dan heb je ook wat: na de uitbreiding van de (door mensen) gewenste broedlocatie verhuisden alle 3400 broedparen (2% van de wereldpopulatie) grote sterns, samen met 1500 paar visdieven en 150 paar dwergsterns, naar het schiereiland. De aanleg van het schiereiland is een gezamenlijk project van BirdLife België, de Vlaamse Regionale Overheid en de havenautoriteiten van Zeebrugge. Bron: Nieuwsbrief Vogelbescherming Nederland / SOVON, augustus 2004.

Op Texel kwamen grote sterns in 2004 ook tot broeden op een speciaal voor sterns aangelegde broedplaats: in natuurreserveaatje De Petten waren enkele vierkante meters grond bedekt met een aantrekkelijke schelpenlaag, bedoeld voor de daar reeds broedende visdieven. Tot verbazing van velen kwamen daar echter 450 grote sterns uit de lucht vallen, waarvan vele (geschat op 98 paar door Martin de Jong) er ook gingen broeden. Helaas mislukte de broedpoging spoedig: tijdens een zomerstormpje op 23 juni gaven alle vogels simpelweg op. Volgens Lieuwe Dijkse (SOVON) komen grote sterns wel vaker kortstondig tot broeden op de zuidpunt van Texel, maar betreft dit altijd late vestigingen van veelal niet supervolwassen vogels, die het blijkbaar alvast eens willen proberen.

NAM past verlichting op offshore-platforms aan om vogels te sparen

Offshore boor- en productieplatforms zijn 's nachts goed verlicht (men wordt niet graag door passerende schepen aangevaren!). De verlichting heeft echter de nare bijwerking dat onder bepaalde weersomstandigheden 's nachts soms vele duizenden vogels op die lichten afkomen. De meeste hiervan zijn over zee trekkende zangvogels en deze dieren zijn niet gebaat bij die lichten. Meestal weten ze bij nadering niet meer goed wat te doen en gaan ze eindeloos rondjes om het platform vliegen ('milling'), waarbij ze uitgeput raken en uiteindelijk in zee kunnen storten. Naar voor de vogels en naar voor de olie- en gasmaatschappijen want het levert negatieve publiciteit op als het bekend wordt. De Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) heeft nu als eerste het probleem aangepakt en naar verluidt ook opgelost. Men heeft een biologiestudent (Hanneke Poot van de RU Utrecht) op een van haar platforms uitgenodigd om naar de vogels te kijken en te experimenteren met de verlichting. Dat is niet zo eenvoudig, want het licht kan niet zomaar uit. Niet alleen is een donker platform een gevaar voor de scheepvaart (en vice versa), ook is men zo beducht voor vonken op een offshore-platform dat er normaal geen lichtschilders aanwezig zijn. Hanneke is echter in staat gesteld om toch met de verlichting te experimenteren tijdens enkele goede treknachten. Terwijl de vogels sterk werden aangetrokken door de normale (witte) verlichting, was dit aanzienlijk minder bij andere kleuren licht. Groen en blauw licht trokken aanzienlijk minder vogels aan. Blauw licht is ongeschikt omdat ook mensen het slecht zien, maar groen licht lijkt op dit punt geen probleem. De NAM gaat nu zijn eigen platformverlichtingen aanpassen en de andere offshore-maatschappijen in kennis stellen van deze nieuwe vinding. Hoera voor Hanneke!

VERENIGINGSNIEUWS

Oproep: blij olielachtoffers tellen!

Het seizoen 2004/2005 wordt de 29e keer dat ik de NSO-tellingen in Nederland coördineer en omdat de tellingen een belangrijk instrument zijn om (1) de veranderingen in olievervuiling te volgen en (2) bijzondere biologische informatie van zeevogels in onze omgeving te vergaren hoop ik dat we er ook dit jaar weer een groot succes van kunnen maken. Zoals altijd zijn de resultaten kort na inzending samengevat op het web te bezichtigen (<http://home.planet.nl/~camphuys/NZGNSO.html>).

Sinds 1977 is er nogal wat veranderd. Olielachtoffers zijn een stuk zeldzamer dan toen, maar nog steeds vinden we er elke winter (afhankelijk van onze eigen ijver) honderden of zelfs duizenden. Inmiddels zijn er onder het MARPOL-verdrag maatregelen genomen (de Noordzee heeft een *Special Area*-status) waardoor er helemaal geen olie geloosd zou mogen worden. Een aanvankelijk snelle afname in het percentage olievogels lijkt tot stilstand te zijn gekomen en bijvoorbeeld bij de zeekoet, waar in Europa officieel naar hooguit 10% olielachtoffers gestreefd wordt (wij komen van 95% ...), zijn we in Nederland blijven steken op ongeveer 50%. De NSO-gegevens worden goed gebruikt. Inmiddels doen we al weer voor het vijfde jaar mee aan een cursus voor zeevarenden in opleiding. De aanblik van olielachtoffers (ze mogen ze voelen en ruiken) maakt kennelijk indruk: milieukunde is nu een van de meest gekozen eindexamenvakken, terwijl dit onderdeel tot dusverre op de zeevaartscholen een ondergeschoven kindje was. De meerwaarde van de telgegevens waar het gaat om meer biologische aspecten en achtergronden van vogelsterfte is kort geleden nog gebleken bij de enorme sterfte van eidereenden in het Waddengebied. NZG/NSO was de enige 'instantie' die bruikbare gegevens kon leveren en vergelijkingen kon maken met de sterfte in voorgaande seizoenen. Invasies (*wrecks*) van kleine alken (*Sula* 10: 169-182; 1996) en van papegaaiduikers (*Atlantic Seabirds* 5: 21-30; 2003) zijn geanalyseerd en gepubliceerd. Binnenkort verschijnt een speciaalnummer van *Atlantic Seabirds* over de ramp met de *Tricolor*, waarin naast dorre cijfers ook interessant materiaal van het dieet van alken en zeekoeten wordt beschreven (voor het eerst konden we goed aantonen dat beide soorten in de winter ecologisch gescheiden zijn).

Kortom, ik hoop dat je ook dit seizoen weer wilt meedoen aan de tellingen: liefst maandelijks een eigen stuk, incidenteel verspreid over het land is ook prima, en hoe sneller de gegevens worden ingestuurd, hoe beter we de zaken kunnen bijhouden. Op internet kun je een dagelijks bijgewerkt overzicht van de laatste drie maanden opzoeken. Het telformulier is daar te downloaden (pdf of excel). Ook de trajectnummers zijn op internet te vinden. Voor de verzamelaars onder onze medewerkers: we hebben veel belangstelling op NIOZ/Alterra voor:

- verse alken van leeftijd 0+0 - W+1 (jonge vogels dus)
- alle duikers die nog een maag hebben (Mardik)
- stormvogels met magen (Jan Andries)
- geringde zeevogels (de ring kun je houden)

Kees Camphuysen, Ankerstraat 20, 1794 BJ Oosterend; Tel/Fax 0222-318744
kees.camphuysen@wxs.nl; <http://home.planet.nl/~camphuys/NZGNSO.html>

Binnenkort: gekleuringde zeezoeten uit Britse kustasiels

Op http://www.bto.org/news/news2004/mar-apr/guilemots_02.htm staat te lezen dat de RSPCA (de Britse dierenbescherming) van plan is om gerevalideerde en weer in zee uitgezette (olie)-zeezoeten te gaan voorzien van een kleuring. Opletten dus!

Landelijke Vogeldag – SULA resten

Op zaterdag 27 nov 2004 wordt weer de landelijke vogeldag gehouden in Concertgebouw de Vereniging in Nijmegen. Voor details zie www.sovon.nl. Zoals gebruikelijk zullen NZG en NOU daar ook een stand inrichten. Leden die misschien nummers missen in hun oude SULA-collectie doen er goed aan even langs de NZG-stand te lopen om te snuffelen in de dozen met resten van ons voormalig tijdschrift. Niet gegarandeerd dat jouw missende nummer er nog tussen zit, maar het proberen waard! Dergelijke SULA-nummers mogen gratis worden meegenomen.

Dramatisch slecht broedseizoen op Britse eilanden: een veranderend klimaat of een onverminderd hoge visserij?

Als je deze winter bij het stookolieslachtoffers tellen een jonge alk, zeezoet, drieteenmeeuw, noordse stormvogel of jager vindt is de kans klein dat deze van Britse origine is. De Britten hebben een dramatisch slecht broedseizoen achter de rug, als voorlopig 'hoogtepunt' na alweer een reeks van slechte jaren. Een broedsucces van nul werd in vele, voorheen grote, bloeiende kolonies vastgesteld. Sommige kolonies werden soms zelfs langere tijd verlaten, wat Martin Heubeck deed verzuchten toen hij tijdens een standaard kolonietelling op Sumburgh Head, Shetland, geen enkele zeezoet aantroef: 'er zitten hier meer roodborsten dan zeezoeten in deze zeevogelkolonie'. Later in het seizoen kwamen toch nog een paar zeezoeten het proberen. Er bleek een schrijnend tekort aan vis te zijn. De vogels die elkaar op de kolonie normaal trachten te imponeren met gevangen vissen moesten het nu doen met stukjes zeewier, iets dat Martin nog nooit had gezien. Toch werden er nog een paar jongen geboren, maar deze moesten met een dermate laag lichaamsgewicht naar (een lege) zee dat vermoedelijk geen enkel jong groot is geworden. Een abnormale weer- en warmwatersituatie lijkt de voornaamste oorzaak (zie Beaugrand (2003) in *Progress in Oceanography* 60: 245-262; Beaugrand et al. (2004) in *Nature* 426: 661-664; xxx (2004) in *Science* 305: 1090). Het plankton, de basis van de voedselketen, doet in de noordelijke Noordzee de meest vreemde dingen, en vissen zijn er niet meer te bekennen ... Een rapport aan de RSPB zoekt het vooral in de (doorgaande) overbevissing op kleine haring(achtigen) en zandspiëring. Zie Huntington, Frid, Banks, Scott & Paramor (Poseidon Aquatic Resource Management Ltd & The University of Newcastle-upon-Tyne), 2004. Assessment of the sustainability of industrial fisheries producing fish meal and fish oil. Report to the RSPB. Te vinden op: http://www.rspb.org.uk/Images/fishmeal_tcm5-58613.pdf. Hoe dan ook, het gaat bijzonder slecht met de zeevogels in de noordelijke Noordzee en het probleemgebied breidt zich naar het zuiden uit ...

Grote groepen tuimelaars voor de kust van Noord-Holland en in de westelijke Waddenzee

Op 9 september 2004 ontdekte Nick van der Ham een grote groep dolfinen die in noordelijke richting langs "zijn" zeetrekelpost op de Hondsbossche Zeewering zwom. Hij telde 54 dieren en gaf de waarneming telefonisch door. Arnold Gronert slaagde erin de groep te volgen tot bij den Helder. Waarnemers op Texel werden ook gewaarschuwd en zo konden tientallen mensen de groep zien, toen deze de kaap bij den Helder rondde en de Waddenzee in zwom. Dit ging met hoge snelheid, waarbij regelmatig dieren geheel (meest horizontaal) uit het water zwommen. Duidelijk was dat de groep uit dieren van verschillende grootte bestond en dat er ook kleintjes (kalfjes) meezwommen. Iedereen ging er vanuit dat het om witsnuitdolfijnen moest gaan omdat alleen deze soort wel eens in groepen van tien of meer in de regio wordt gezien. Vanaf Texel was er echter op geen enkel dier het karakteristieke witte rugzadel te zien, maar dit werd geweten aan de grote afstand, het tegenlicht en de trillende lucht. Toch knaagde het, zeker toen Arnold die de groep vanaf de Helderse kant veel dichterbij had gezien en in goed licht, te kennen gaf dat hij duidelijk "de" witte snuit had gezien, maar in geen enkel geval een wit zadel (dat veel groter is). Vreemd, maar er viel niet veel meer aan te doen dan de foto's af te wachten die Arnold had gemaakt en te hopen dat die uitsluitsel konden geven. Dat bleek het geval en Kees Camphuysen, die de foto's kreeg toegestuurd, herkende onmiddellijk tuimelaars, die inderdaad ook vaak een witte snuitpunt hebben, maar een grijze rug en een veel langere snuit dan witsnuiten. De waarneming is sensationeel, omdat de soort hier al zo'n 50 jaar is uitgestorven, afgezien van een enkele dwaalgast die nog wel eens voor onze kusten opdook. In het Marsdiep, dus het gebied waar de tuimelaars naar toe zwommen in september 2004, leefde in de jaren 30 van de vorige eeuw een groep van circa 40 tuimelaars (méér werden er nooit gezien, toen), die echter verdween met de zuiderzeeharing kort na de voltooiing van de Afsluitdijk (Verwey 1975). De zaak is des te merkwaardiger als we ons realiseren dat de dichtstbijzijnde groepen tuimelaars thans leven in noordoost Schotland (circa 130 dieren; Wilson *et al.* 1997), in Cardigan Bay, Wales (130 tot mogelijk 350 dieren; Reid *et al.* 2003), en in Bretagne en Normandië (60 en ruim 100 dieren; Kiszka *et al.* 2004). Een groep van 54 dieren is dus groot ten opzichte van elk van deze bekende populaties, die bovendien niet geacht worden zich zo ver van hun thuisbasis te begeven.

Toen de determinatie van de septembergroep eenmaal rond was, werd nog eens achter de oren gekrabbd ten aanzien van een ongeveer even grote groep die ongeveer een maand eerder, op 12 augustus, ook het Marsdiep optrok, en nog verder de Waddenzee inzwom: tot de Afsluitdijk en tot Oudeschild op Texel toe. Deze groep, door verschillende mensen geschat op 40 tot meer dan 100 dieren, stond op video en toen de band nog eens goed werd bekeken, werd snel duidelijk dat ook dit tuimelaars waren (zie: <http://home.planet.nl/~camphuys/CetaceaAut2004.html>)

Mogelijk zwerft er dus een grote groep tuimelaars rond (en zijn inmiddels ook –wat minder zekere- waarnemingen uit Duitsland en België) die al twee keer het Marsdiep aanded. Wat deze dieren beweegt, en waar ze vandaan komen is volstrekt onduidelijk, maar spectaculair is deze ontwikkeling zeker. In de noordelijke Noordzee is van alles aan het mis gaan in het ecosysteem en mogelijk zorgt dit naast mislukte broedseizoenen voor de zeevogels er ook voor, dat allerlei zeezoogdieren daar wegtrekken. In dit licht zouden de exceptionele aantallen bruinvissen (en bultruggen!) die de laatste tijd bij ons voor de kust opduiken, wellicht gezien kunnen worden. De laatste jaren vertonen de Schotse tuimelaars steeds meer zwerfgedrag, en

worden ze steeds verder zuidelijk langs de Schotse oostkust gezien (Weir & Stockin 2001). Echter, toen wij de tuimelaars in september zaten te bekijken, zat Kees Camphuysen in noordoost Schotland, en ook daar zag hij (een stuk of tien) tuimelaars. Ze waren daar dus zeker niet allemaal weg!

MFL

Referenties

- Kiszka J., Pezeril S. & Hassani S. 2004. A status review of cetaceans off the French Channel coast. Te vinden op: <http://www.orcaweb.org.uk/downloads>.
- Reid J.B., Evans P.G.H. & Northridge S.P. 2003. Atlas of cetacean distribution in north-west European waters. JNCC, Peterborough, 76 p.
- Verwey J. 1975. The cetaceans *Phocoena phocoena* and *Tursiops truncatus* in the Marsdiep area (Dutch Wadden Sea) in the years 1931-1973. Publ. & Versl. Nederl. Inst. Onderz. Zee, 17a & 17b: 1-98, 99-153.
- Weir C.R. & Stockin K.A. 2001. The occurrence and distribution of Bottlenose Dolphins (*Tursiops truncatus*) and other cetacean species in the coastal waters of Aberdeenshire, Scotland. Sea Watch Foundation Report aan Shell UK Exploration and Production.
- Wilson B., Thompson P.M. & Hammond P.S. 1997. Habitat use by bottlenose dolphins: seasonal distribution and stratified movement patterns in the Moray Firth, Scotland. J. Appl. Ecol. 34: 1365-1374.

Zeetrekellingen augustus 2003 t/m juli 2004

Om de achterstand in verslaglegging weg te werken een globale schets van de zeetrekellingen langs de Nederlandse kust. Gegevens voor dit overzicht zijn afkomstig van de posten Westkapelle (Weka), Scheveningen (Schev), Noordwijk (NW), Langevelderslag (LVS), Bloemendaal (Bloem), Castricum (Cas), Camperduin (Hbz) en Huisduinen (Huis), en van de minder regelmatig bezette posten op de Waddeneilanden.

De besproken periode vonden over het algemeen geen opvallende verplaatsingen van eenden plaats. Zo ontbraken bewegingen van zwarte zee-eenden nagenoeg en was het maximum aantal eiders 5527 (13 okt Schier). Na de voorjaarswaarnemingen werden te Schev weer twee koningseiders gezien: 31 augustus een man eclipskleed tp en 7 september een man zuid. Op deze post werden 29 november o.a. leuke aantallen wilde eend (242 Z, 3 N) en smient (1486 Z) gezien. Vorsttrek van eenden ontbrak en de voorjaarstrek kende weinig uitschieters. Net als in 2002 werden eind maart, begin april echter weer grote aantallen slobende gezien. Beste dagen waren 31 maart (16 Z, 882 N Bloem) en 2 april (77 Z, 600 N Bloem & 1250 N Hbz).

In de wintermaanden werd een aantal massale verplaatsingen van ganzen en zwanen opgemerkt. Zo werden er in de middag van oudjaar 5850 brandganzen en 2627 kolganzen noord te LVS geteld. De eerste soort werd eind april weer regelmatig gezien. Het jaar begon goed met een onwaarschijnlijk hoog aantal kleine rietganzen op 9 januari te Weka: 16076! De dagen erna werden enkele honderden vogels op de meer noordelijk gelegen posten gezien. Op 18 februari vlogen 238 kleine zwanen langs Schev; elders bleven de aantallen beperkt tot enkele tientallen vogels. De eerste noordwaartse trek van rotganzen werd ook in februari gezien. Doortrek vond zeer gepiekt plaats, met als beste dag 7 maart: 2472 te LVS, 3124 te Bloem en 3000 te Hbz.

Zoals de laatste jaren gebruikelijk werden begin januari honderden duikers in Zuid-Holland en Zeeland gezien, bijvoorbeeld 2 januari 396 Z te Weka. Vermeldenswaard is het grote aantal waarnemingen van ijsduikers, vrijwel alle te Weka. Ondanks een aantal perioden met harde aanlandige winden waren pijlstormvogels najaar 2003 vrij schaars. Het gros van de ruim honderd grauwe pijlen werd eind september, begin oktober gezien. Buiten deze periode werden grauwe pijlen gezien op 21 december (Weka), 29 januari (Weka & Hbz), 7 en 25 februari (Hbz). Noordse pijlen waren schaars en 'piekten' eind augustus (30 aug 9 N Hbz). Op 20 juni 2004 werd een handjevol vogels langs de Hollandse kust gezien. Vale pijlen werden in 2003 tot eind september in normale aantallen gezien (10-tal in aug), in juli 2004 werd een vale pijl gezien: 8 juli Hbz. Vaaltjes daarentegen werden in 2003 na een aantal magere jaren in aardige aantallen gezien, met als beste dagen 23 september 77 Z te Weka en 7 oktober 63 Z te Schev. Op deze dag werd bij Huisduinen een kleine pijl geclaimd; potentieel een nieuwe soort voor Nederland, na eerdere (nooit ingediende?) waarnemingen te Noordwijk en Hbz. Een dag later werd een Kuhls pijlstormvogel langs Westerslag, Texel gemeld. Van het tiental stormvogeltjes dat het najaar werd gezien, vloog meer dan de helft langs Weka.

Off-season waarnemingen van vaaltjes werden gedaan op 14 en 21 december te Weka (2 & 1), 7 februari te Hbz (1) en 25 juni te Schev (3), waar in 2001 ook al de eerste twee juni-vaaltjes in de CvZ-geschiedenis werden gezien. De eerste juli-vaaltjes ooit werden gemeld op 10 (Hbz) en 30 juli (LVS). Een fenomeen dat helaas vaker voorkomt, is een 'wreck' van noordse stormvogels (zie nieuwsbrief NZG 5(2): 6). Tijdens deze wreck werden eind januari, begin februari tientallen noordse stormvogels gezien, waaronder enkele gekleurde vogels. Na normale aantallen in de rest van het voorjaar werden 15 mei hoge aantallen gezien: 3 Z, 109 N te Schev.

Augustus 2003 leverde gevarieerde steltloper trek op zonder echte uitschieters, al zijn 56 krombekstrandlopers op de 26e te Hbz het vermelden waard. Evenals de acht rosse franjepoten op 7 oktober te Schev (7 Z, 1 t.p). Het duurde tot 21 december voor er weer opvallende verplaatsingen werden opgemerkt; te Schev en Bloem respectievelijk 460 en 730 drieteenstrandlopers, grotendeels naar zuid. In 2004 viel de voorjaarstrek van steltlopers over het algemeen tegen. Uitzonderingen vormen 30 april met o.a. 2594 rosse grutto's en 1951 kanoeten (Huis) en 8 mei met recordaantallen regenwulpen: Hbz (1050 N) en Huis (785 N). Vermeldenswaard zijn 466 kluten op 2 april te Bloem.

Jagers werden najaar 2003 met name in het zuiden des lands gezien, met als beste dag voor grote jager 7 oktober 87 Z te Weka, 28 Z te Schev en lagere aantallen in het noorden van het land. Ook kleine jagers werden vooral in het zuiden gezien, met als beste dag 23 september: 121 te Weka. Hier werd ook het gros -24- van alle kleinste jagers gezien. De winterdepressies brachten in december en januari regelmatig jagers voor de kust, met bijvoorbeeld 11 grote jagers te Weka op 19 januari. Een westelijke stroming bracht rond 15 mei tientallen kleine en enkele middelste en kleinste jagers voor de kust, nu met name langs de Noordhollandse kust.

De meeste meeuwen worden nog steeds niet op iedere post geregistreerd. Drieteenmeeuwen vormen een uitzondering. Zo werden er tijdens de winterse depressies in december en januari vijf dagen met meer dan duizend exemplaren vastgesteld.

Beste dag was 29 december: 1700 Z te Hbz. Voor een andere 'zeemeeuw', vorkstaartmeeuw, was 2003 een goed jaar, met ongeveer 60 waarnemingen in september en oktober. Voor meeuwen was april ook leuk. Een adult zomerkleed lachmeeuw op 5 april langs Bloem zou –indien aanvaard door de CDNA- een nieuwe soort in de CvZ-geschiedenis zijn. Op 10 april werd te Huis een groot aantal kleine mantels geteld, nl. 3406 N. Deze post was ook goed voor het hoogste aantal dwergmeeuwen dit voorjaar: 1929 op 24 april. Verder viel de trek van deze soort enigszins tegen.

Kleine alken werden vanaf begin oktober in zeer klein aantal in Noord-Holland gezien, in Zuid-Holland verschenen de eerste vogels pas eind oktober. Papegaaiduikers werden, zoals gebruikelijk, met name in het noorden (Hbz & Wadden) gezien, maar enkelingen werden tot in Zeeland opgemerkt.

Bruinvissen tenslotte werden vanaf augustus regelmatig langs de gehele kust gezien. Tot januari ca 20 per maand, daarna oplopend tot ruim 130 individuen in maart. Eind april werden de laatste gezien. Op 9 oktober werd een witsnuitdolfijn te Hbz gemeld. Twee maanden later volgde de klapper: 18 december werden vanaf een KNRM-boot bij Schev twee bultruggen gezien, waarvan er één twee dagen later bij Katwijk aanspoelde. De tellers zagen de KNRM-boot uitvaren...

Informatie van: Nick van der Ham, Guido Keijl, Michel de Lange, www.trektellen.nl, trektellersnet@yahoogroups.com en de website van Scheveningen <http://www.vwgdenhaag.nl/>. Leuke waarnemingen aub eens per vier maanden doorgeven aan: Steve Geelhoed, E-mail steve.geelhoed@planet.nl. Ingevulde uurkaarten opsturen naar het CvZ-archief, antwoordnummer 817, 8200 WB Lelystad. Ingevoerde gegevens kunnen hier ook op flop heen gestuurd worden, of per E-mail naar kees.camphuysen@wxs.nl.

Steve Geelhoed NZG-CvZ

GERINGDE ZEEVOGELS (Met dank aan: Peter de Boer, Rommert Cazemier, Klaas van Dijk, Martin de Jong, Edward Soldaat, Gaatske Wiersma, Pim Wolf)

Roodkeelduiker Een in de Fugelpits gerevalideerde en met ring Arnhem 7017040 op 14 november 2003 losgelaten ex-olievogel heeft niet lang van zijn herkegen vrijheid kunnen genieten. De vogel werd op 16 december 2003 al weer dood gevonden bij Pieterburen door Erik Schothorst.

Roodkeelduiker Een bizar geval met een ring BT 019825 Museum Zool. HKI Finland, die was aangebracht rond de teen in plaats van rond de poot: gevonden op het strand van Terschelling op 4 maart 2004 door Hessel Wiegman, en levend naar Fulgelpits gebracht. Daar werd ook deze vogel (snel!) gerevalideerd en alweer losgelaten op 17 maart, maar de geschiedenis herhaalde zich, want hij werd enkele dagen later dood gevonden bij Lauwersoog.

Kuifaalscholver Op Neeltje Jans werden op 16 en 29 maart 2004 gekleurde eerste-winter vogels gezien en gefotografeerd (Pim Wolf). De afgelezen codes (witte ring met opschrift USL respectievelijk UCS) zijn doorgegeven aan Mike Harris. Per kerende e-mail kwam het antwoord: beide zijn in juni 2003 als nestjong geringd op Isle of May, Firth of Forth, Schotland. De eerste (BTO)1397529 was er een van een nest van drie, de tweede (BTO 1389994) had tijdens het ringen slechts één broer of zus. Deze 'wit-UCS' verbleef zeker tot 5 mei bij Neeltje Jans. Op bijgaande foto van Pim Wolf staat wit-USL. Mike Harris meldde en passant ook nog: wit-CXD (gezien in IJmuiden op 29 februari); wit-PXD (Ketelbrug, Flevoland, januari) en wit-UFA (Bremen, maart). Veel waarnemingen dus van naar het continent uitgezworven jongen dit jaar.

Kuifaalscholver Een andere geringde eerste-winter vogel (ditmaal zonder kleuring) werd afgelezen in de binnenhaven van Den Helder door Peter de Boer op 12 februari 2004 (BTO 1364512). Zonder kleuring zijn ze niet van Mike Harris en moet het blijkbaar een eeuwigheid duren voordat de herkomst bekend is.

Kolmeeuw Een oudje is gevonden bij Zwarte Haan, Friese kust, op 20 maart 2004 door Theo van der Horn. Geringd op 20 januari 1982 als 'na 2 kj' in Wormer-Jisperveld. Deze vogel werd dus zeker 23,5 jaar oud. Hoewel oud is dit nog lang geen record: dat ligt ruim boven de 30 jaar (zie Majoor 2002).

Stormmeeuw Ook stormmeeuwen kunnen boven de 30 komen. De oudste (voor zover bekend) woont 's winters in Groningen en was op 25 maart 2004 33 jaar en negen maanden oud, en in leven. Waar de vogel 's zomers verblijft is niet bekend. Ook van zilvertmeeuw en kleine mantelmeeuw (en vele andere zeevogels!) zijn 30-plussers bekend (van Dijk & Hiemstra 2004, Staav 2004).

Stormmeeuw Eentje die niet zo oud werd: Theo van der Horn vond op 9 februari 2004 een geringde vogel bij Zwarte Haan, Friesland, met een Finse ring. Deze vogel is op 26 juni 2002 als pul geringd te Saaksmaki, 124 NW van Helsinki.

Baltische kleine mantelmeeuw Een jonge vogel met Finse kleuring werd te Westkapelle gefotografeerd door Jaco Walhout op 16 oktober 2004. Zie de Dutch Birding site!

Referenties

van Dijk K. & Hiemstra D. 2004. Ruim 33 jaar oude Stormmeeuw in Groningen. Dutch Birding 26: 301-304.
Majoor F. 2002. Oudste Kokmeeuw van Nederland. Nieuwsbrief NZG 4(2): 5.
Staav R. 2004. The longevity list. <http://www.vogeltrekstation.nl/staav.htm>